

Οι Τρεις Ιεράρχες ως διδάσκαλοι της νεότητος

/ Γνώμες

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μάνης κ. Χρυσοστόμου Γ΄

Οἱ Τρεῖς μέγιστοι φωστῆρες τῆς τρισηλίου Θεότητος, οἱ βαθεῖς γνῶστες τῆς ἑλληνικῆς καί χριστιανικῆς παιδείας, Βασίλειος ὁ Μέγας, ὁ Θεολόγος Γρηγόριος καί Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ὑπῆρξαν κατ' ἐξοχὴν παιδαγωγοὶ τῆς νεότητος.

Μεγάλοι σοφοί, πανεπιστήμονες μελέτησαν σέ βάθος τήν φιλοσοφία καί ὅλες τίς ἐπιστῆμες καί ἔγραψαν πολλά συγγράμματα τά ὁποῖα μέχρι σήμερα διαβάζονται ὄχι μόνο στόν ἑλλαδικό χῶρο ἀλλά καί στο ἐξωτερικό, ἰδίᾳ σέ μεγάλα πνευματικά ἱδρύματα στήν Εὐρώπη.

Ἀκόμη κήρυξαν μέ φλόγα ψυχῆς, ἐρμήνευσαν τήν Ἀγ. Γραφή, μόρφωσαν καί εὐεργέτησαν τούς ἀνθρώπους.

Τό σημαντικότερο ὡστόσο τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἦταν ἡ θεμελίωση τοῦ συνδυασμοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ καί χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ δημιουργία παιδείας στηριγμένης στήν φιλοσοφία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καί στά θεῖα διδάγματα τοῦ Εὐαγγελίου.

Περιώνυμοι ἔχουν μείνει, αἰῶνες τώρα, ἡ συγγραφή τοῦ Μεγ. Βασιλείου «πρός τούς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων», ἡ φράση τοῦ Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ «ἡ παίδευσις εἶναι τό πρῶτον ἀγαθόν» καί τοῦ Χρυσορρήμονος «μέγα

τῆς ψυχῆς ἐφόδιον τά ἱερά μαθήματα».

Γι' αὐτό καί ἔχουν καθιερωθεῖ ὡς οἱ προστάτες τῆς ἐλληνικῆς παιδείας καί τῶν γραμμάτων, ἐορτή ἐξόχως σημαντική ἡ ὁποία καί πρέπει ὅχι μόνον νά παραμείνει μέ τό ἐορταστικόν της χρῶμα ἀλλά καί ἀκόμη περισσότερο νά τύχη ἐπισημάνσεως καί προσοχῆς ἀπ' ὅλους μας.

Μελετῶντας οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες τήν ἀνθρώπινη ὑπαρξη σέ βάθος καί ἔχοντας πλούσια ἐμπειρία τῆς ἀποκεκαλυμμένης ἀλήθειας τοῦ Χριστοῦ μίλησαν καί γιά τήν νεανική ἡλικία καίπαίδευση τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ καθένας τους, νοῦς διαυγής, πηγὴ ἀκένωτος σοφίας, πνεῦμα καθαρὸν καί ἅγιον ἀνεδείχθη ἄριστος διδάχος τῆς νεότητος, ἐξαίρετος παιδαγωγός, διακριτικός καθοδηγητὴς γονέων καί διδασκάλων.

Ἀξίζει νά εἰσέλθουμε στον διδακτικὸ τους κῆπο καί νά λάβουμε πείρα ἀπὸ τά σοφὰ λόγια τους.

Στό ἀγώνισμα γιά τήν διαπαιδαγώγηση τῆς νέας γενιᾶς, τῶν παιδιῶν μας θαυμάσια μποροῦν νά μᾶς χειραγωγήσουν οἱ Τρεῖς αὐτοὶ κορυφαῖοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Μέγας Βασίλειος τονίζει ὅτι ἡ ἀνθρώπινη προσωπικότητα ἀπαρτίζεται ἀπὸ δύο στοιχεῖα σέ μία ἁρμονική ἐνότητα, ἡ ψυχὴ καί τό σῶμα. Καί τά δύο, πολύτιμα δῶρα τοῦ Θεοῦ, πρέπει νά τύχουν εἰδικῆς μεταχείρισης ἀπὸ τόν ἄνθρωπο κατὰ τήν προσιδιάζουσα ἀξία τοῦ καθενός.

Ὁ σοφὸς πατήρ γνωρίζει καί ἀντιμετωπίζει τό εὐπλαστον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Μάλιστα τήν νεανική ψυχὴ «εὐπλαστον οὔσαν καί ἀπαλὴν ὡς κηρόν» θεωρεῖ «ταύτην πρὸς πᾶσαν ἀγαθῶν ἄσκησιν εὐθύς καί ἐξ ἀρχῆς ἐνάγεσθαι.

Τονίζει ὅτι πρέπει γιά τούς νέους νά ὑπάρχει ἓνας σωστός διδάσκαλος, πατέρας, πνευματικὸς καθοδηγός καί αὐτός ὁ ἐπὶ κεφαλῆς νά εἶναι «ὁ καθ' ἡλικίαν προσήκων καί τήν ἐμπειρίαν ὑπὲρ τούς ἄλλους ὢν καί μαρτυρίαν ἔχων ἐν μακροθυμίᾳ ὥστε πατρικῇ μέν εὐσπλαγχνίᾳ, λόγῳ δέ ἐπιστημονικῶ τὰ ἁμαρτήματα τῶν νέων ἐπανορθοῦσθαι».

Κάτοχος τῆς ἀνθρωπογνωσίας διετύπωσε σπουδαῖα παιδαγωγικά ἀξιώματα ὅπως: «Ἔστι δέ ἡ παιδεία ἀγωγή τις ὠφέλιμος τῇ ψυχῇ ἐπιπόνως πολλάκις τῶν ἀπὸ κακίας κηλίδων αὐτὴν ἀποκαθαίρουσα».

Ἀκόμη «ἀναγκαῖα ἡ τῆς παιδείας ἐπίγνωσις πρὸς τε τήν αἵρεσιν τῆς ὠφελίμου παιδείας καί πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἀνοήτου καί βλαβεραῆς» καί «ἔστι σοφία ἐπιστήμη

θείων τε καί ἀνθρωπίνων πραγμάτων».

Δέν εἶναι συνεπῶς φρόνιμον νά παραθεωρεῖται καί ἡ τῶν θείων γνώση καί μάθησι. Βασική ἀρχή γιά τόν παιδαγωγό εἶναι κατά τόν Μέγα Βασίλειο καί τό παράδειγμα.

Τονίζει: «Οἱ διδάσκοντες διά τό μή ἀπό διαθέσεως τούς λόγους προφέρεσθαι, κενολογοῦσι». Δίνει ἐπί πλέον ἀξία καί σημασία στή ἀνύστακτη μέριμνα τῆς ὅλης οἰκογένειας γιά τήν ἀγωγή τῶν παιδιῶν.

Ὑπογραμμίζει ὅτι χρέος τῶν πατέρων εἶναι ἡ πρόνοια γιά τά παιδιά τους καί ὠραιότατα ὁ ἴδιος γράφει γιά τήν διαπαιδαγώγησι πού ἔλαβε ἀπό τό σπίτι του: «Ἦν ἐκ παιδός ἔλαβον ἔννοιαν περί Θεοῦ παρά τῆς μακαρίας μητρός μου καί τῆς μάμμης Μακρίνης, ταύτην αὐξηθεῖσαν ἔσχον ἐν ἑμαυτῷ· οὐ γάρ ἄλλα ἐξ ἄλλων μετέλαβον ἐν τῇ τοῦ λόγου συμπληρώσει, ἀλλά τάς παραδοθείσας μοι παρ' αὐτῶν ἀρχάς ἐτελείωσα».

Ὁ ἄλλος ἱεράρχης, ὁ πρύτανης τῶν ἱεροκηρύκων, ὁ ἱερός Χρυσόστομος γνωρίζει ἰδιαίτερα τά προβλήματα τῆς νεότητος.

Ἐπισημαίνει πολύ χαρακτηριστικά ὅτι: «Χαλεπόν ἡ νεότης καί εὐρίπιστον, εὐεξαπάτητον, εὐόλισθον καί σφοδροτέρου δεῖται τοῦ χαλινοῦ· πυρά γάρ τις ἐστίν τῶν ἔξωθεν ἐπιλαμβανομένη ἀπάντων, ραδίως ἐκκαιομένη».

Γι' αὐτό στόχος τῆς ἀγωγῆς τῆς νεότητος κατά τόν σοφόν ἱεράρχην εἶναι ἡ καλλιέργεια τῆς ἀρετῆς.

Διότι «ἀρετῆς ἀπούσης ἅπαντα περιττά». Δίνει προτεραιότητα στή θρησκευτική διαπαιδαγώγησι καί ὑπογραμμίζει ὅτι «ἐάν τά παιδιά μας τά διαπαιδαγωγήσουμε πρωτίστως νά εἶναι φίλοι τοῦ Θεοῦ καί τά διδάξουμε τά πνευματικά μαθήματα, τότε θά ἐκλείψουν τά λυπηρά ἀπό τήν ζωή τους καί ἀπό μύρια κακά θά ἀπαλλαγοῦν».

Καί μ' ἄλλα εἰδικότερα θέματα ἀσχολεῖται ὁ ἱ. Χρυσόστομος: Γιά τήν πειθαρχία στό σχολεῖο ὅπου καυτηριάζει τήν ἀκαταστασία, καί τήν παρομοιάζει μέ «δουλεία», καί γράφει: «Βούλει εἶναι τόν υἱόν πειθήνιον; ἐξ ἀρχῆς αὐτόν ἔκτρεφε ἐν παιδείᾳ καί νοουθεσίᾳ Κυρίου».

Προτρέπει ἀκόμη οἱ νέοι νά ἀναστρέφονται μέ προσωπικότητες ἐνάρετες καί ἐξαγιασμένες γιά νά μπορέσουν νά τίς μιμηθοῦν διότι «οἷς τις ὁμιλεῖ συνεχῶς, τούτοις ἀφομοιοῦται τό ἦθος».

Ἡ ἀγωγή λέγει ὁ παιδαγωγός Χρυσόστομος ὁμοιάζει μέ τόν γλύπτη πού προσπαθεῖ νά δώσει μορφή στό ἄψυχο μάρμαρο.

Ἀπαιτεῖται ἀγωγή γλώσσας, ἀκοῆς, ὀφθαλμῶν, ἄλλοτε μέ τήν ἐφαρμογή τῆς αὐστηρότητος καί ἄλλοτε τῆς ἐπιείκειας. Κύριον βεβαίως προσόν τοῦ παιδαγωγοῦ τῆς νεότητος θεωρεῖ τήν ἀρετή τῆς ἀγάπης.

«Καί γάρ πρό τῶν ἄλλων ἀπάντων τοῦτο (τήν ἀγάπην) χρή τόν διδάσκαλον ἔχειν». Εἶναι ἡ παιδαγωγική καί συμβουλευτική τῆς ἀγάπης.

Ὑπογραμμίζει μέ σαφήνεια: «Νά καταφεύγεις συνεχῶς στήν ἀγάπη, ἐλαττώνοντας ἔτσι τήν φορτικότητα τῶν συμβουλῶν καί ἐλέγχων. Θέλεις νά διορθώσεις; Δάκρυσε, προσευχήσου στό Θεό, πάρε τόν νέον ἰδιαίτέρως καί παρακίνησέ τον στό καλό. Δεῖξε ἀγάπη».

Πολύ ἐπιγραμματικά εἶναι ἐν προκειμένῳ ἡ φράση του.

«Μεγάλη αὕτη ἡ ἀγάπη διδάσκαλος (στήν ἀγωγή), ἱκανή καί πλάνης ἀπαγαγεῖν καί τρόπον μεταρρυθμίσει καί πρός φιλοσοφίαν χειραγωγῆσαι καί ἀπό λίθων ἀνθρώπους ἐργάζεσθαι».

Σπουδαία θέση στό ὅλο μορφωτικό ἔργο δίνει ὁ Ἱ. Χρυσόστομος στόν ἐκπαιδευτικό. Οἱ καλοί διδάσκαλοι προσφέρουν ὑπηρεσίες πολυτιμότερες καί ἀπ' αὐτοῦς τούς γονεῖς, διότι ἀπό τούς γονεῖς προέρχεται τό ζῆν, ἐνῶ ἀπό τούς διδασκάλους τό καλῶς ζῆν.

Ἐπιφυλάσσει ὡστόσο τιμητικό ρόλο στή μητέρα καί ἀπευθυνόμενος πρός αὐτήν λέγει: «Μητέρα δέν σέ κάνει τό γεγονός ὅτι γέννησες τά παιδιά, τοῦτο εἶναι τῆς φύσεως. Μητέρα σέ κάνει τό ὅτι τά ἀνατρέφεις ὡς θέλει ὁ Θεός».

Μόνον ἓνας ἐφάμιλλος τοῦ ρήτορος Δημοσθένους, ὡς ἦταν ὁ ἱερός Χρυσόστομος θά μπορούσε τελικά νά πεῖ ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ εἶναι «παντός χρυσοῦ τιμιωτέρα» καί ὅτι «παιδεῖα μετάληψις ἀγιότητός ἐστι».

Ὁ τρίτος πνευματικός πατέρας καί σοφός διδάσκαλος, ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ὁ Ναζιανζηνός καί αὐτός στήν ἴδια γραμμὴ βαδίζει καί τονίζει ὑπέροχα ὅτι ἡ ἀγωγή τῆς νεότητος εἶναι «τέχνη τεχνῶν καί ἐπιστήμη ἐπιστημῶν».

Ἀπό τά δύο κυρίως παιδαγωγικότερα Ἔπη του, «Παρά Νικοβούλου πρός πατέρα» καί «Νικοβούλου πρός τόν υἱόν» μπορούμε νά ἀντλήσουμε σπουδαιότατα καί λίαν χρήσιμα παιδαγωγικά πορίσματα.

Ὁ Γρηγόριος ἐπαινῶν τούς Μακκαβαίους παῖδας, προτρέπει τούς νέους νά μιμηθοῦν αὐτούς τούς ἥρωες τῆς πίστεως.

Οἱ Μακκαβαῖοι παῖδες τοῦ δίδουν τήν εὐκαιρία νά ὑπογραμμίσαι τήν ἀξία τῆς ἀρετῆς καί τήν σημασία τῆς κυριαρχήσεως ἐπὶ τῶν παθῶν. Ἡ ἐνάρετος ζωὴ ἀναδεικνύει αὐθεντικούς πνευματικούς ἀθλητές καί αὐτούς ἀναζητεῖ καί ἐπαινεῖ.

Ἀξίζει νά ἀναφέρουμε τήν πρακτική πλευρά μιᾶς ὀρθῆς ἀγωγῆς καί βιοτῆς ὅπως τήν ἔζησε ὁ Γρηγόριος μαζί μέ τόν φίλο του Βασίλειο τόν Μέγα.

Πρόκειται γιά μία φιλία ἐνός πολιτιστικοῦ καί χριστιανικοῦ ἐπιπέδου ἐξόχως σημαντικοῦ πού ἄρχισε μεταξύ τους στήν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας, θεμελιώθηκε στήν Ἀθήνα ὅταν ἦλθαν γιά σπουδές, ἔμεινε ἀκλόνητη στήν ὑπόλοιπη βιοτῇ τους καί κατέστη ὑπόδειγμα στήν ἱστορία γιατί ἦταν μία φιλία μέ κοινό πόθο τήν ἀρετή καί τήν παιδεία. Ἦταν κατά Θεόν φιλία.

Σιγά-σιγά κοντά στούς δύο νέους αὐτούς ἦλθαν καί ἄλλοι σπουδαστές καί σχηματίστηκε στήν Ἀθήνα τοῦ 4ου αἰῶνα ἡ πρώτη χριστιανική φοιτητική συντροφιά.

Τό γεγονός αὐτό σηματοδοτεῖ τήν ἰδιαίτερη σημασία πού ἔχει στά νεανικά σπουδαστικά χρόνια ἡ συνάντηση ἰδεῶν καί ἰδεολογιῶν, προσώπων καί συνανθρώπων, διδασκάλων καί σπουδαστῶν.

Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες ἀνεδείχθησαν ἄριστοι παιδαγωγοί καί ἀτενίζοντας τίς ἅγιες μορφές τους ἔχουμε πράγματι ψηλαφητῇ τήν ἀληθινὴ παιδαγωγικὴ καί συμβουλευτικὴ.

Καί σήμερα μᾶς διδάσκουν μέ τήν σοφία τους, τήν ἀγάπη τους, τό ἀγωνιστικό τους φρόνημα, τήν ἱεροπρέπειά τους. Καλούμεθα, συνεπῶς, σ' ἓνα χρέος ὑψηλό καί εὐθυνοφόρο γιά τήν προστασία καί σωτηρία τῶν παιδιῶν μας.

Συνελόντ' εἰπεῖν, ἡ ἀρίστη παιδαγωγία κατὰ τούς Οἰκουμενικούς Διδασκάλους, Βασίλειον, Γρηγόριον καί Χρυσόστομον εἶναι ἡ γνώση καί τό ἥθος.